

SỬ DỤNG VÀ PHÁT TRIỂN TÀI NGUYÊN NƯỚC

PGS. PTS. Hoàng Niêm

Về tài nguyên nước ở Việt Nam được nói đến rất nhiều. Tuy vậy, về sử dụng và phát triển tài nguyên nước một cách lâu bền chưa được chú ý đúng mức. Ở đây chúng tôi trình bày suy nghĩ về vấn đề đó.

Tài nguyên nước của Việt Nam khá dồi dào, tổng lượng nước mặt hàng năm 880 tỷ m³, còn nước dưới đất có trữ lượng động thiên nhiên đạt đến 1513 m³/s, trữ lượng khai thác qua thăm dò bước đầu là 15 triệu m³ ngày. Chất lượng nước, về tổng thể, còn tốt; nước sông trong mùa lũ chứa nhiều cát bùn; ở các vùng đô thị và khu công nghiệp nguồn nước bị nhiễm bẩn, nhất là vào mùa cạn; ở vùng ven biển nước bị nhiễm mặn và nhiễm phèn.

Đặc điểm nổi bật của tài nguyên nước mặt là lượng nước phân phối không đều theo không gian và thời gian nên khó khăn lớn cho khai thác và sử dụng. Bên cạnh đó có tới 63% tổng lượng nước mặt do các phần lưu vực nằm ngoài lãnh thổ chảy vào không quản lý được.

Do có nhận thức rằng tài nguyên nước của ta dồi dào không phải lo toan thiếu nước ngọt, lại thêm trình độ dân trí còn thấp, kỹ thuật và nguồn vốn hạn chế nên việc khai thác và sử dụng nước còn chưa khoa học. Có thể khái quát về hiện trạng khai thác và sử dụng nước ở nước ta như sau:

1. Hầu hết các công trình khai thác nước đã có, kể cả các công trình được xây dựng gần đây, chỉ chú ý đến khai thác nguồn nước nhằm đảm bảo nhu cầu đề ra mà chưa quan tâm đầy đủ đến đánh giá tác động môi trường và diễn biến của nguồn nước.

2. Mọi loại nước dùng, trong đó 75% được lấy từ các sông, hồ, rồi thải trực tiếp trở lại sông, hồ, nhất là ở đồng bằng sông Cửu Long, không qua xử lý dẫn đến tình trạng ô nhiễm cục bộ khá nghiêm trọng. Ở một số nơi khai thác nước ngầm quá mức hoặc khai thác bờ bãi không đúng kỹ thuật làm sụt giảm mực nước ngầm và lún sụt tầng đất như ở Hà Nội hoặc nhiễm mặn tầng nước ngầm như ở đồng bằng sông Cửu Long.

3. Việc khai thác tài nguyên nước thường được tiến hành riêng rẽ trong các ngành khác nhau, ít chú ý đến lợi ích của ngành khác cũng như khía cạnh bảo vệ môi trường.

4. Nhu cầu cấp nước sinh hoạt rất lớn, có đến nửa số dân cả nước chưa được cấp nước sạch. Lượng nước được cấp nói chung rất ít, 80% số dân chỉ được cấp 10 - 20 l/ngày. người, 20% số dân còn lại được cấp 40 - 50 l/ngày. người. Sự sử dụng nước, trong sản xuất cũng như trong sinh hoạt chưa đạt hiệu quả cao, tổn thất nước cấp đến 30 - 40%; chưa đầu tư khai thác nước ngầm một cách đúng mức.

5. Sự khai thác và sử dụng nước thường nhằm giải quyết nhu cầu mà chưa chú ý xét đến phát triển lâu bền nguồn nước, không điều khiển cấp nước và nhu cầu nước nói chung và cho từng vùng lãnh thổ. Ở nơi khô cần còn chưa có biện pháp nuôi dưỡng nguồn sinh nước, điều phối và tiết kiệm nước, ở nơi thường hay ngập lụt chỉ chú trọng chống đỡ bằng đê đập, kênh dẫn mà coi nhẹ thích nghi theo điều kiện và truyền thống.

Để bảo đảm khai thác và sử dụng tài nguyên nước lâu bền trước mắt có những vấn đề bức xúc cần được chú ý giải quyết, đó là:

1. Phòng lụt là một trong những nội dung hàng đầu về phòng chống rủi ro thiên nhiên. Chiến lược phòng lụt phải sát thực với điều kiện kinh tế-xã hội và thích ứng theo từng vùng; biện pháp phòng chống bằng công trình và không công trình phải được kết hợp một cách hợp lý.

2. Nhu cầu nước ngày càng tăng, sự khan hiếm nước ngọt đang xảy ra ở nhiều nơi, vùng núi, vùng khô cần, vùng ven biển và vùng kinh tế đang phát triển. Vì vậy, kế hoạch hóa phát triển lưu vực và quản lý tài nguyên nước cần được coi trọng kịp thời.

3. Tài nguyên nước quốc gia trước hết bao gồm nước mặt và nước ngầm. Khai thác và sử dụng phải hài hòa giữa cả hai loại nước. Nhà nước cần quan tâm hơn nữa việc phát triển tài nguyên nước ngầm.

4. Trong khai thác và sử dụng tài nguyên nước hiện nay còn chưa coi trọng về chất lượng nước. Việc thải nước bẩn và các chất bẩn vào nguồn nước diễn ra một cách tự nhiên làm cho nguồn nước suy giảm về chất lượng. Việc theo dõi và kiểm soát về chất lượng nước cần sớm được thực hiện một cách chặt chẽ và thường xuyên.

5. Cấp nước sinh hoạt là một yêu cầu to lớn, hiện nay yêu cầu đó đạt được ở mức rất thấp so với tiêu chuẩn. Vì vậy, cần tiến hành điều tra chi tiết lượng nước ngầm khai thác và tổ chức khai thác đúng kỹ thuật, đồng thời điều tiết, tích tụ nước mặt trong mùa lũ, có biện pháp dùng nước tiết kiệm và giữ vệ sinh môi trường nước.

Tài nguyên nước có vai trò rất quyết định đối với phát triển kinh tế-xã hội và bảo vệ môi trường. Tài nguyên nước phải được quản lý nhà nước để định hướng cho cung cấp và sử dụng nước một cách lâu bền. Yêu cầu trước tiên của quản lý tài nguyên nước là đánh giá về tài nguyên nước trên cơ sở thông tin đầy đủ về nước, đồng thời có các luật về quản lý nước. Đó là những gì cần thiết để giúp cho việc ngăn ngừa sự khan hiếm nước ngọt có nguy cơ xảy ra và phòng ngừa rủi ro về nước./.